

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 37.01+172.342.7+343.3

DOI <https://doi.org/10.57125/pedacademy.2024.05.29.18>

Ключові завдання закладів освіти щодо формування нульової толерантності до корупції в учасників освітнього процесу

Гревцева Євгенія Олександрівна

кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри менеджменту освіти та психології КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР, вул. Незалежної України, 57А, Запоріжжя, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-8777-3043>

Афанасьєва Тетяна Олександрівна

кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту освіти та психології КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» ЗОР вул. Незалежної України, 57А, Запоріжжя, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-2936-7677>

Прийнято: 13.05.24 | Опубліковано: 29.05.24

Анотація. У статті окреслені наукові підходи щодо дослідження різних аспектів корупції та боротьби з нею. Актуалізована роль закладів освіти у формуванні суспільства, нетерпимого до корупції та утвердження нульової толерантності до корупції серед учасників освітнього процесу.

Представлені результати дослідження щодо ставлення населення до корупції в Україні, які засвідчують існування в українському суспільстві

своєрідного соціально-психологічного феномену: прагнення українців до викорінення корупції серед високопосадовців проте толерування побутової корупції. Проведений аналіз причин таких протиріч через розгляд психологічних особливостей корупційної та антикорупційної поведінки. Описані передумови розвитку корупційної поведінки на рівні особистості: емоційно-ціннісному, когнітивному, поведінковому.

Також визначені й інші психологічні причини, які сприяють розвитку корупційної поведінки, а саме: потреба у відчутті комфорту, наявність стереотипів, внутрішньоособистісні конфлікти, хабароманія. Врахування психологічних передумов корупційної поведінки може стати основою для формування нульової толерантності до корупції у суспільстві взагалі та закладах освіти, зокрема.

Систематизовані та окреслені навчальні матеріали та курси щодо протидії корупції. Визначені шляхи подолання корупції у закладах освіти: створення умов для здобуття якісної освіти та забезпечення доступу до освіти і рівності; спрямування політики закладу освіти на викорінення толерантного ставлення до корупції у педагогічних працівників, батьків та учнів; формування корпоративної культури закладу освіти, яка ґрунтується на демократичних цінностях.

Ключові слова: корупція, заклади освіти, антикорупційна діяльність, доброчесність, суспільство, корупційна поведінка.

Key tasks of educational institutions to form zero tolerance to corruption among participants in the educational process

Yevheniia Hrevtseva

Candidate of Science in Public Administration (Ph.D.), Associate Professor, Associate professor of the Department of Management of Education Management and Psychology Zaporizhzhia Regional Inservice Teacher Training Institute 57A, Nezalezhnoi Ukrainy Str, Zaporizhzhia, Ukraine 69035 <https://orcid.org/0000-0002-8777-3043>

Tetiana Afanasieva

Candidate of Psychological Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Head of the Department of Education Management and Psychology Zaporizhzhia Regional Inservice Teacher Training Institute 57A, Nezalezhnoi Ukrainy Str, Zaporizhzhia, Ukraine 69035 <https://orcid.org/0000-0003-2936-7677>

Abstract. The article outlines scientific approaches to the study of various aspects of corruption and the fight against it. The role of educational institutions in the formation of a society intolerant to corruption and the establishment of zero tolerance to corruption among participants in the educational process is actualized.

The results of a study on the attitude of the population to corruption in Ukraine are presented, which show the existence of a peculiar socio-psychological phenomenon in Ukrainian society: the desire of Ukrainians to eradicate corruption among high-ranking officials, but tolerating everyday corruption. The author analyzes the reasons for such contradictions by considering the psychological characteristics of corrupt and anti-corruption behavior. The prerequisites for the development of corrupt behavior at the individual level are described: emotional and value, cognitive, and behavioral.

Other psychological reasons that contribute to the development of corrupt behavior have also been identified, namely: the need for comfort, stereotypes, intrapersonal conflicts, and bribery. Taking into account the psychological

preconditions of corrupt behavior can become the basis for the formation of zero tolerance to corruption in society in general and educational institutions in particular.

Anti-corruption training materials and courses have been systematized and outlined. Ways to overcome corruption in educational institutions are identified: creating conditions for quality education and ensuring access to education and equality; directing the policy of the educational institution to eradicate tolerance of corruption among teachers, parents and students; forming a corporate culture of the educational institution based on democratic values.

Keywords: corruption, educational institutions, anti-corruption activities, integrity, society, corrupt behavior.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Поняття «корупція» є глобальним і міждисциплінарним. Характерними особливостями цього явища є:

- по-перше, універсальність, адже корупція може проявлятися в різних сферах людської життєдіяльності, в тому числі і в освіті;
- по-друге, зловживання владою, коли особа використовує своє службове становище для реалізації особистих цілей, задоволення власних інтересів, які суперечать службовим;
- по-третє, неправомірна вигода (гроші, майно, переваги, пільги, послуги тощо), яку пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав.

Корупція призводить до негативних наслідків різного масштабу – від знецінення моральних принципів та норм людей до сповільнення економічного розвитку країни та підриву демократичних процесів в суспільстві.

Одним із головних завдань для зменшення рівня корупції в Україні є зниження рівня толерантності до неї. Кінцевою метою антикорупційної

діяльності є розбудова доброчесного суспільства, де корупції немає місця в будь-яких її проявах.

Формування культури доброчесності в суспільстві обов'язково починається з виховання молоді. Компетентності, яких вони набувають зараз сформують майбутнє їхньої країни та допоможуть їм підтримувати суспільну доброчесність, що має важливе значення для запобігання корупції.

Висока толерантність до побутової корупції є значним викликом на шляху боротьби з цим негативним явищем. На жаль, практика вирішувати побутові питання корупційним шляхом ще з радянських часів існує в суспільстві.

Тому сьогодні важливо формувати у громадян нетерпимість до корупції, і починати цей процес необхідно вже на рівні шкільної освіти. Для цього необхідно визначити психологічні основи для закладання культури доброчесності й антикорупційної поведінки в учасників освітнього процесу, розробити шляхи формування нульової толерантності до корупції. Оскільки в суспільстві здебільшого обговорюють методи боротьби з корупцією, які стосуються дорослої, сформованої особистості, то їх дієвість та ефективність, на нашу думку, можлива лише за умови плекання антикорупційної поведінки ще на рівні дитячого, підліткового віку, коли відбувається формування ціннісних установок особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі дослідження поняття «корупція», причин та основних методів боротьби з нею, наслідків цього негативного явища для суспільства знаходять розвиток у працях таких науковців, як: Л. Герасіна, В. Погрібна, Н. Сметаніна, В. Самодай, Г. Ковтун та ін.

Зокрема, Л. Герасіна та В. Погрібна аналізують корупцію як позаправове явище, що руйнує мораль і цінності суспільства, загрожує демократії та правам

людини, деформує функції державної влади, дискредитує її всередині країни та на міжнародній арені [1].

Н. Сметаніна розкриває негативні наслідки корупції для особи, держави та суспільства. Дослідниця робить висновок про те, що «зростання антикорупційного потенціалу суспільства, формування психологічної установки у населення щодо несприйняття корупції як способу розв'язання проблеми, роз'яснення найбільш важливих антикорупційних заходів, спрямованих на подолання пасивності суспільства щодо протидії корупції має ґрунтуватись на дослідженні і усвідомленні наслідків корупції» [2, с. 171].

В. Самодай та Г. Ковтун досліджують актуальні проблеми поширення та розвитку корупції в Україні, акцентують увагу на тому, що корупційна діяльність всередині країни глибоко проникає в усі сфери діяльності суспільства та гальмує процес європейської інтеграції України [3].

Різні аспекти боротьби громадянського суспільства з корупцією та визначення ролі антикорупційних громадських організацій в Україні представлено у дослідженнях М. Бадера, О. Гус, А. Мелешевича, О. Нестеренко, А. Лось, К. Хамбекова та ін. [4, 5]. Досвід європейських країн щодо антикорупційної політики та участі в ній громадянського суспільства розкривається у публікаціях Ю. Войтенка та І. Милосердної. Зокрема, Ю. Войтенко аналізує різноманітні форми, методи та засоби боротьби з корупцією у Європі з можливим використанням їх в Україні на її євроінтеграційному шляху [6]. І. Милосердна у своїй науковій праці обґрунтовує, що державна підтримка виступає як одна з необхідних умов в проведенні антикорупційних реформ, прийняття відповідних нормативних актів, але їх здійснення неможливе, якщо суспільство не є готовим брати в цьому участь [7].

Психологічні аспекти корупції, теорії пояснення корупційної поведінки знайшли відображення у наукових працях А. Вознюк, О. Зарічанського, М. Кікалішвілі, В. Манько, А. Чхаїдзе.

Проблематика корупції в освіті також не залишилася поза увагою науковців. Зокрема, соціальні, педагогічні та психологічні аспекти корупції в закладах освіти досліджували: К. Бабенко, О. Бондаренко, Н. Діденко, М. Кондрашова, С. Лазаренко, В. Мельченко, О. Хрімлі, Н. Яковець та ін.

Таким чином, можна стверджувати, що українські вчені сформували ґрунтовний доробок наукових досліджень, присвячених різним аспектам корупції та боротьби з цим негативним явищем. Водночас, питання ролі закладів освіти у формуванні суспільства, нетерпимого до корупції та утвердження нульової толерантності до корупції серед учасників освітнього процесу розкриті недостатньо.

Мета статті – окреслити ключові завдання закладів освіти щодо формування нульової толерантності до корупції в учасників освітнього процесу.

Для реалізації окресленої мети нами були поставлені наступні завдання: 1) проаналізувати наукові підходи щодо дослідження різних аспектів корупції та боротьби з цим негативним явищем; 2) визначити роль закладів освіти у формуванні суспільства, нетерпимого до корупції; 3) розкрити причини та психологічну природу корупційної поведінки; 4) розглянути шляхи утвердження культури доброчесності та нульової толерантності до корупції серед учасників освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Коли громадяни говорять про згубність корупції, вони мають на увазі насамперед політичну корупцію. Про це свідчать дані дослідження «Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність». Зокрема, 76,7% опитаного населення вважають найбільш серйозною проблемою для України політичну корупцію на найвищому рівні

(наприклад, в Уряді чи Верховній Раді), 59,4% – корупцію в бізнесі (наприклад, при взаємодії бізнесу та чиновників), і лише 38,8%. – побутову корупцію (наприклад, у школах та лікарнях) [8, с. 22].

В державній антикорупційній програмі на 2023-2025 роки акцентується увага на соціально-психологічному феномені, який спостерігається в українському суспільстві, зокрема:

– з одного боку, абсолютна більшість наших громадян вважають корупцію неприпустимим явищем, яке призводить до низки негативних наслідків, а також засуджують людей, які вдаються до корупційних дій;

– з іншого боку, коли йдеться мова про необхідність задоволення власних потреб (або потреб близьких, родичів, друзів) чи вирішення особистих проблем, а не про корупцію взагалі чи корупційну поведінку інших осіб, то ці ж самі громадяни переконані, що немає нічого поганого в тому, якщо вони усунуть ці проблеми у корупційний спосіб [9].

Таким чином, чимала частина українців хоче, щоб високопосадовці не займалися корупцією та несли заслужене покарання за корупційні дії, але водночас багато хто вважає, що дати хабар для вирішення свого побутового питання цілком прийнятно.

При цьому важливо розуміти, що побутова корупція хоча і стосується меншої кількості коштів, але при цьому вона закладає основи для «толерування» цього негативного явища в суспільстві.

Для попередження корупційних дій необхідним є розуміння психологічної складової корупції, яка включає в себе різноманітні фактори, які впливають на участь особи в корупційних діях, від соціального та культурного контексту, в якому вони діють до раціоналізації їхньої поведінки.

У соціальному контексті прояв корупційної поведінки детально описується у теорії колективних дій, згідно якої системна корупція розглядається

як колективна проблема, оскільки люди логічно обґрунтовують власну поведінку на основі сприйняття того, що роблять інші в аналогічній ситуації. Коли корупція стає прийнятною соціальною нормою, багато людей починають сприймати її як засіб досягнення результатів. Навіть якщо люди розуміють негативні наслідки корупції, вони все одно здійснюють корупційні дії, вважаючи, що в корумпованій системі немає сенсу залишатися чесним [10]. Інституційна або організаційна культура корупції призводить до нормалізації корупційних практик на рівні суспільства і окремих осіб, а також до безкарності порушень або ігнорування формальних антикорупційних правил. Таким чином, для боротьби з корупцією необхідні колективні та координовані заходи, що підтримують реформи, або проактивні альянси організацій-однодумців [11].

Корупційна поведінка також залежить від психологічної потреби у відчутті комфорту, наявних стереотипів, внутрішньоособистісних конфліктів. На психологічному рівні можна говорити про певні передумови і ознаки корупційної поведінки на рівні особистості, а саме емоційно-ціннісному, когнітивному, поведінковому.

На емоційно-ціннісному рівні у особистості з низьким рівнем толерантності до корупції проявляється соціальна відповідність, високий рівень самоконтролю, доброчесність, інтернальний локус контролю, сила волі, наявні духовні цінності. У людей схильних до корупції спостерігається інертність волі, низький рівень самоконтролю, прагнення гострих відчуттів, сильна потреба у владі, низький рівень емпатії, егоцентризм, екстернальний локус контролю, прагнення до збагачення, прагнення до миттєвого задоволення, низька самооцінка, переважають матеріальні цінності.

На когнітивному рівні люди не схильні до корупційних дій обізнані у нормативно-правовій базі щодо корупції, також вони усвідомлюють її наслідки на особистісному і соціальному рівнях. Люди з високим рівнем толерантності до

корупції проявляють нерозуміння сутності і наслідків корупційних дій, раціоналізують свої дії, спостерігається відсутність усвідомлення значущості своїх дій, обмеженість свідомості, низький рівень рефлексії.

На поведінковому рівні у громадян з нульовою толерантністю до корупції здатні діяти в умовах свободи вибору та відповідальності за нього. На противагу корупціонери мають низький рівень саморегуляції, схильність до ризику, у них виникає потреба в миттєвій винагороді.

Ще однією з причин корупційних дій може бути психологічна залежність – хабароманія. На думку А. Вознюка, вона проявляється у постійному прагненні службових осіб отримувати незаконну вигоду, що приносить задоволення в разі успіху або викликає пригнічення та психологічний дискомфорт в разі невдачі. Така особа відчуває нагальну потребу в постійному одержанні незаконної вигоди [12].

Хабароманія, як унікальна форма фінансової залежності, демонструє усі класичні ознаки хвороби, подібно до явищ, які спостерігаються у наркоманії, алкоголізмі, ігроманії, та інших деструктивних формах залежності. Хабароманія проходить ті ж самі етапи та психічні процеси, що й інші форми залежності. Коли хабарник відмовляється від прийняття хабарів або подарунків, це часто викликає депресивний синдром, відомий як синдром «відміни». Цей стан супроводжується високим рівнем тривожності та невдоволення. На противагу, прийняття хабарів чи подарунків приносить ейфорію, радість і підвищує настрої.

Структура психологічних механізмів подібних залежностей поєднує в собі поведінкові, ціннісно-культурні та нейропсихологічні компоненти. Це пояснюється роботою інсулярної кори головного мозку, яка, з одного боку, відповідає за додавання емоційного контексту до досвіду, а з іншого – використовується у процесі утворення емоційної пам'яті та прийняття рішень [13].

Незалежно від причини, які сприяють корупційній поведінці на першому етапі особистість стикається з супротивом мотивів, відбувається аналіз протиріч між внутрішніми і зовнішніми факторами, між потребою, бажанням і нормами, законами. Після цього особистість здійснює оцінку цих протиріч і приймає рішення щодо корупційної або антикорупційних дій.

Корупцію дуже складно подолати, проте з цим явищем можна і потрібно боротися. Важливою передумовою є залученість до антикорупційної діяльності кожного громадянина. Водночас, на сьогоднішній день відзначається низький рівень обізнаності населення щодо розуміння корупції, її проявів та наслідків, механізмів викриття корупціонерів тощо. Тому перше завдання закладів освіти на шляху до подолання корупції – це формування правової грамотності щодо запобігання та боротьби з корупцією у всіх учасників освітнього процесу. Адже основи доброчесної, антикорупційної поведінки найкраще починати закладати з ранніх років, коли формується поведінка дитини, і продовжувати впродовж усіх шкільних років [14].

На сьогоднішній день фахівцями у сфері протидії корупції та освітянами розроблено різноманітні навчальні матеріали та курси, зокрема:

1) антикорупційні інструменти формальної та неформальної освіти для роботи з молоддю (антикорупційні уроки, інтелектуальні та розважальні антикорупційні ігри, сценарії, квести тощо) від проєкту USAID «Взаємодія» - п'ятирічної ініціативи із запобігання корупції;

2) курс «Уроки доброчесності», розроблений для 3–4 класів з комплектом відповідних матеріалів для вчителів та учнів від ГО «Смарт-освіта».

3) «Навчати(ся): що розповісти про доброчесність на уроці» – онлайн-курс від НАЗК, спрямований на отримання знань в сфері антикорупції та доброчесності.

4) «Основи антикорупції для всіх і кожного» – онлайн-курс від НАЗК, спрямований на отримання знань в сфері антикорупції.

5) Освітній серіал «Путівник доброчесного вчителя» – проєкт Офісу доброчесності НАЗК. Це серія роликів для педагогів. Кожен епізод — аналіз конкретної ситуації зі шкільного життя, що пов'язана з темою доброчесності.

6) онлайн-курс «Прозора школа: як побудувати доброчесне середовище» – створений НАЗК у партнерстві з освітнім омбудсменом. Курс дозволяє поглянути на доброчесність і корупцію під новим кутом зору, розібратися з правами та обов'язками педагогів й тим, як вони допомагають протистояти недоброчесності. В межах курсу можна отримати навички розпізнавання корупції та використання інструментів створення доброчесного середовища [15].

7) курси на Prometheus, зокрема:

– «Боротьба з корупцією». Містить необхідні знання для розуміння явища корупції та її ролі в українському суспільстві, економіці та політиці.

– «Академічна доброчесність: онлайн-курс для викладачів». Курс надає можливість подивитися на дисципліни через призму академічної доброчесності та пропонує теоретичні основи й практичні інструменти, які допомагають посилити культуру академічної доброчесності.

– Цикл матеріалів «Крок до взаємодії: антикорупційні інструменти для роботи з молоддю». Це перша збірка сценаріїв освітніх заходів, ігор, уроків і корисних методичних матеріалів для об'єднання молоді навколо спільної проблеми. Має на меті допомогти освітянам, батькам, шкільному самоврядуванню, громадським активістам – всім, хто цікавиться темою запобігання корупції, налагодити зрозумілий діалог із молодим поколінням щодо важливості антикорупційної діяльності.

8) курси на EdEra, зокрема:

- «Впливай – викривай» – онлайн-курс про те, як правильно повідомляти про корупцію і стати викривачами цього негативного явища.
- «Слідство веде НАБУ» – антикорупційна онлайн-гра, яка надає можливість побути у ролі детектива НАБУ та пройти всі етапи розслідування корупції.
- «Академічна доброчесність» – онлайн-курс для вчителів старших класів. Стене у нагоді тим педагогам, які прагнуть зрозуміти, що таке академічна доброчесність та навчитися формувати культуру академічної доброчесності в учнів.
- «Корупція-off: як боротися з корупційними ризиками у вищій освіті» – онлайн-курс, який надає можливість навчитися виявляти, запобігати та боротися з корупцією у закладах вищої освіти.
- «На захисті прав викривачів» – онлайн-курс для антикорупційних уповноважених та всіх, хто хоче боротися з корупцією в Україні. Це курс про культуру викривання корупції, спрямований на те, щоб навчити слухачів правильно повідомляти про корупцію.

Друге завдання закладів освіти на шляху до подолання корупції – бути позитивним прикладом антикорупційної поведінки для інших учасників освітнього процесу: батькам – для власних дітей, педагогам – для своїх учнів та колег, учням – для своїх однолітків. Чим більше в оточенні учасників освітнього процесу буде людей, які поводяться доброчесно і не толерують корупцію, тим більш потужною буде мотивація для інших чинити так само [14].

Освіта є одним з основоположних прав людини та засобом реалізації інших прав. Відсутність корупції є необхідною умовою не лише для здобуття якісної освіти, але й для забезпечення доступу до освіти і рівності в цій сфері. Разом із тим, в усьому світі системи освіти є вразливими до різних корупційних діянь [11].

Поширеність корупції на рівні школи безпосередньо протирічить визначеним у Законі України «Про освіту» засадам державної політики в освіті, серед яких є академічна доброчесність та нетерпимість до корупції та будь-яких її проявів.

Потрібно розуміти, що корупція у закладах освіти пов'язана не лише з хабарями. Перелік проявів корупційної поведінки, яку можуть демонструвати як педагоги, так і учні та їх батьки значно ширший. Це і завищення результатів навчання учнів за певну «подяку»; купівля педагогами сертифікатів про підвищення кваліфікації; репетиторство у дітей з класу, у якому вчитель їх навчає; збирання грошей на подарунки співробітникам управлінь освіти; створення педагогу зручного розкладу за додаткову плату або вдячність у вигляді подарунку; непотизм (кумівство) – надання керівниками посад родичам незалежно від їхніх професійних здібностей – все це та багато інших подібних практик є проявами корупції.

Корупція негативно впливає на реалізацію права громадян на освіту та досягнення цілей сталого розвитку, серед яких – якісна освіта. Це коли корумпована адміністрація стягує незаконні «благодійні внески» або плату за доступ до «безкоштовної» державної освіти. Кошти розкрадаються, тому навіть відданим справі педагогічним працівникам не вистачає необхідних ресурсів та матеріалів, а учням – сприятливого освітнього середовища.

Корупція у закупівельних процедурах може не лише позбавляти дітей належного освітнього середовища. Коли доступ до освіти або оцінки є предметами хабарів, усі аспекти права на доступну та якісну освіту порушуються.

З точки зору перспективи соціального розвитку, корупція в освітньому секторі може мати більш згубні наслідки, ніж в інших сферах, оскільки містить елементи аморальності і незаконності, залучаючи до сфери свого впливу молодь.

Отже, друге завдання закладів освіти щодо формування нульової толерантності до корупції в учасників освітнього процесу також пов'язане зі спрямуванням політики закладу освіти на викорінення толерантного ставлення до корупції у педагогічних працівників, батьків та учнів. Адже політика закладу освіти має корелюватися з державною політикою у сфері освіти, однією із засад якої є нетерпимість до корупції та будь-яких її проявів (стаття 6 Закону України «Про освіту»).

Третє завдання на шляху формування нульової толерантності до корупції в учасників освітнього процесу пов'язане з формуванням корпоративної культури закладу освіти, яка ґрунтується на демократичних цінностях. Багато досліджень свідчать, що існує негативна кореляція між тим, наскільки суспільство поділяє демократичні цінності й тим, наскільки воно толерує корупцію. Це означає, що менш демократичним є суспільство, то більше воно толерує корупцію.

Висновки. У ході дослідження обґрунтовано, що заклади освіти відіграють значну роль у процесі формування суспільства, нетерпимого до корупції. Ця роль зводиться до формування культури доброчесності та нульової толерантності до корупції в учасників освітнього процесу. Реалізацію цієї мети ми вбачаємо у виконанні закладами освіти трьох ключових завдань. Перше завдання пов'язане з формуванням правової грамотності щодо запобігання та боротьби з корупцією у всіх учасників освітнього процесу. Встановлено, що на сьогоднішній день існує багато інструментів просвітництва у цьому питанні – це і навчально-методичні матеріали щодо формування культури доброчесності у школі; навчальні та ознайомчі курси, спрямовані на підвищення правової грамотності з питань антикорупції та набуття необхідних знань для розуміння явища корупції, її ролі та впливу на різні сфери суспільного життя.

Друге завдання пов'язане з демонстрацією особистого позитивного прикладу антикорупційної поведінки учасниками освітнього процесу та спрямуванням політики закладу освіти на викорінення толерантного ставлення до корупції у педагогічних працівників, батьків та учнів.

Третє завдання на шляху формування нульової толерантності до корупції в учасників освітнього процесу пов'язане з розбудовою корпоративної культури закладу освіти, яка ґрунтується на демократичних цінностях. Це зумовлено тим, що на рівні закладу освіти не можливо сформувати культуру доброчесності в учасників освітнього процесу, якщо вони не сповідують такі цінності як: рівність, справедливість, верховенство права, повага до прав людини, соціальна відповідальність та ін.

На нашу думку, розуміння освітніми управлінцями важливості окреслених завдань та готовність до їх реалізації – це важливий крок на шляху підвищення ефективності діяльності закладів освіти, які вони очолюють та вагомий внесок у розбудову демократичного суспільства з нульовою толерантністю до корупції.

Список використаних джерел:

1. Герасіна Л., Погрібна В. Корупція в Україні та світі як тригер послаблення державності / Л. Герасіна, В. Погрібна // Український соціологічний журнал. 2021. Вип. 26. С. 16-26/

2. Сметаніна Н. В. негативні наслідки корупції для особи, держави та суспільства / Н. В. Сметаніна // Право і суспільство. 2017. №4. Ч. 2. С. 168-171.
URL : http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2017/4_2017/part_2/37.pdf

3. Самодай В. П., Ковтун Г.І. Корупція: загрози та наслідки для соціуму / В. П. Самодай, Г.І. Ковтун // Економіка та суспільство. 2023. Вип. 49. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2360>

4. Громадянське суспільство vs. корупція в Україні. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019. 240 с.
5. Громадянське суспільство проти корупції в Україні: способи впливу / Макс Бадер, Оксана Гус, Андрій Мелешевич, Оксана Нестеренко // Аналітичні документи. 2019. лип. С. 2-23.
6. Войтенко Ю. М. Європейська практика боротьби з корупцією: досвід для України в рамках євроінтеграційних процесів / Ю. М. Войтенко // Науковий журнал «Політикус». 2022. Вип. 4-2. С. 29–33.
7. Милосердна І. М. Участь громадянського суспільства у протидії корупції: досвід країн Центрально-Східної Європи / І. М. Милосердна // Політичне життя. 2019. №3. С. 37-44.
8. Корупція в Україні 2023: розуміння, сприйняття, поширеність. звіт за результатами опитування населення та бізнесу. Київ, 2023. 131 с.
9. Державна антикорупційна програма на 2023-2025 роки. URL : <https://dap.nazk.gov.ua/uploads/problem/6/135-4682-64dc80349a1d5.pdf>
10. Marquette, H., & Peiffer, C. (2018). Grappling with the «real politics» of systemic corruption: Theoretical debates versus «real-world» functions. Governance, 31(3), 499-514.
11. Модуль 9. Корупція у сфері освіти / Інструменти знань для науковців і фахівців. Серія модулів УНЗ ООН з протидії корупції. URL : https://grace.unodc.org/grace/uploads/documents/academics/ukrainian/UA_Anti-Corruption_Module_9_Corruption_in_Education.pdf.
12. Вознюк А.А. Психологічні теорії пояснення корупції. Юридична психологія. 2019. № 25 (2). С. 7–15.
13. Kristol E. Declarations of Codependence: People Who need people are the sickliest people in the world – and that’s just for starters/ Kristol E. // The American Spectator. 1990. P. 21-23.

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

14. Як батьки, педагоги та учні можуть долучатися до боротьби з корупцією? / Освітній омбудсмен України. URL : <https://eo.gov.ua/yak-ukrayintsi-stavlyatsya-do-koruptsiyi/2021/12/09>

15. Навчальний курс для вчителів «Прозора школа» / Офіс доброчесності НАЗК. URL : <https://prosvita.nazk.gov.ua/blog/ukrayinski-instrumenty-navchannya-dobrochesnosti>